

27.8.63

במחנה

בראיון בלעדי ל"במחנה" דן לוי אשכול בחקריות הגבול, היחסים עם רוסיה וסיקן, חסימת ה"סוק", דרכו בקבלת החלטות, הספרים שהוא קורא וציפיותיו מ-10 השנים הבאות

ישראל תדחה כל הנחה של מישהו שאפשר לפגוע בה מבלי להעניש

אם לאחר ראיון עם ראש ממשלה אפשר לצאת מחדרו ולקבוע, כי הוא נעים שיחה, הרי זה שבח של ממש. לוי אשכול אינו עסוק מכל ראש ממשלה אחר, וודאי עסוק יותר מאשר רבים מהקולגים שלו. ראיון שמעניק ראש ממשלה לעחונאי הוא מעיסוקיו השיגרתיים והוא עשוי לנהל אותו בדרך שגרהית ויבשה, לא פעם חוץ מה כוונה לסיימו מהר ככל האפשר ולחזור לעניניו השוטפים. רק לעתים רחוקות, הופך, לכן, ראיון כזה מתשובות לשאלות - שליחה נעימה.

כזה היה הראיון שקיים במחנה עם ראש הממשלה ושר הבטחון בבוקרו של יום ו' האחרון בדירתו. היה זה אחד מראיונות הבלעדיים שהעניק לוי אשכול מאז הפך לראש ממשלה. קודם לכן השתחף בעיקר במסיבות עיתונאים. כאשר פנה אליו במחנה, נענה מיד ואף הסכים להקצות כשעה וחצי מסדר יומו הגדוש, ביום ששי הקצר.

הוא ידוע בידבורו הישיר, הגלוי, הרווי ביטויים באידיש ואמרות כנף. חפקידו של לוי אשכול כראש ממשלה מחייב לא פעם הצבה גבולות מסוימות ליטירות לבביות זאת. אולם מסתבר, שאדם אינו משתנה בטווח קצר כל כך. יש אף להניח שאין בדעתו של לוי אשכול להשתנות הרבה מבחינה זאת גם בעתיד. על כן יכולנו לחוש, מיד עם פניסתנו, באוירה נינוחה וידידותית כשהיא מתלווה לפקודה הרועמת האופיינית: "טבו, נו שבו כבר".

ישבנו בכורסאות נוחות, כשאשכול מתרווח מולנו על ספה פשוטה, אופיינית לריהוטן המונקפיונלי של החדר כולו, ועורך במחנה, יצחק לבני, הציג את השאלות.

הנושא המרכזי של השוכע היה, כמובן, תקריוח הגבול. היה זה על כן, טבעי, שהשאלה הראשונה העסוק בנושא זה. מהי הגובת ראש הממשלה ושר הבטחון על המאורעות האחרונים בגבול הסורי ומה, לדעתו, גרם להן.

אשכול: "אהחיל מחלקה הראשון של השאלה. קשה מאד להתאפק מלהגיב בכוח על התגרויות הסורים. אולם אטור לנו שלא לסקול גם שיקולים נוספים. נראה, שמתוך סיבות שונות, פנימיות וחיזוניות, יש לסורים בשעה זו עניין במה שקוראים חימום הגבול, והופעה כעצמאים וכמהגרים בישראל. - לנו - אין כמובן כל עניין בחימום גבולות.

משום כך אין אנו אצים ואיננו צריכים להזדרז ולהגיב בכוח. אני מניח אמילון שאין השכנים שלנו כה מחוסרי ידיעה ודעה, עד שלא ידעו, שישראל יכולה לעמוד היטב על ענייניה אם תרצה.

נראה לי, שדווקא בידיעה שיש לנו הכוח ויש בנו הרגשה צדק וידע חוסר ההגיון וההצדקה שבהתגרויות - יכולים אנו להרשות לעצמנו להביא את העניין לפני כל אותם מוסדות בינלאומיים אשר רוצים להופיע כשומרים על השקט באיזור, ולתת להם אפשרות לנצל את כל כוח השפעתם".

עומס התפקיד אינו ניכר במניו הרבועים החייכניים לעתים קרובות של ראש הממשלה. אולם הניסוחים נעשו זהירים יותר. כשמדובר בנושא כזו, חשוב ניסוחה של כל מילה, ואין, על כן, אפשרות להגרף לשטף הדיבור המחיר, הזכור מנאומי החקציב בכנסת, או מחגיגות היובל של הישוב החקלאי.

באשר לחלקה השני של השאלה: במה אני מסביר זאת? בדרך כלל, אין אנו חייבים, לפי דעתי, יותר מדי להיכנס, למה שאומרים (מחפש את המילה המתאימה, וחוזר להישענות החביבה עליו, על ביטויים לוועזיים, הנוחנים לדבריו צבע מיוחד במינו) לפולוזה"נייה - לתוך מצבו של הצד השני. מותר לנו להסיק מהנגלה לעין, ואין אנו צריכים רק להתחשב בשיקול מדוע הצד השני עושה זאת. מכל מקום, לנו יש עניין מלא לשמור על שקט בגבולות, להתמסר לכיצורנו הפנימי, הכלכלי והבטחוני.

שאלה: האם תהיה הפנייה למועצת הבטחון המיצוי האחרון של פעולתנו

המדינית בנושא זה?

תשובה: (חיוך חטוף המפנה מקומו לארשת רצינית ולטיקול זהיר)

"השואל בעצמו יודע את החשובה. בסדרי עולם הזה אין מוסד מדיני אחר, שאפשר לפנות אליו. במצב הנוכחי, בו מכריזים שכנינו על אי הכרה בנו, ועל מצב מלחמה, זוהי התחנה האחרונה ביחסים הבינלאומיים, ויש לנו ענין בכך, שיידעו את האמת על נכונותנו ליצור יחסי אמת ושלום עם השכנים. משום כך, אני לא רואה כתובת אחרת".

שאלה: כוונת שאלתי הייתה אחרת.

אשכול: (באותו חיוך) "אני יודע שהכוונת לדבר אחר".

שאלה: מה העשה ישראל, אם תחזור סוריה לסורה גם לאחר הפניה למועצת

הבטחון?

תשובה: "אין מקום לשום טפק, שכאשר תחשוב ישראל, כי נסתה כל מה

שיכלה לנסות, הינהג כפי שנוהגת כל מדינה בריאה, כאשר היא נוכחת שההתגררות בה אינן חדלות למרות מאמצים קודמים להפסיקן. ישראל תהדוף כל התקפת! היא תידחה כל הנחה של מישהו, שאפשר לפגוע בה מבלי להענש".

* * *

שאלה: כמה אתה רואה עכשיו את בעיות הבטחון העיקריות של ישראל?

תשובה: "כשמדברים על בטחון, במדינתנו, השאלות והחשובות הן

מורכבות, לא חד-משמעיות ופשטניות. מדינה העומדת על חילה מזה דורות, עם מלכודת מליוני אנשים, כלכלה מפותחת וגבולותיה בטוחים, עיקר עיסוקה הוא משמירה על גבולותיה, בביטוח הכלכלי, בהעמקת יחסיה הבינלאומיים וכדומה. אצלנו הבטחון מורכב גם מגיצולנו במספר, מאיגלוס הארץ, מהקמת עוד מאות ישובים, מביצור כלכלי, מביצור הפוטנציאל העשיתי, מהחלשת תלותנו הכלכלית, וכמובן - חיזוק כוחנו הצבאי, הקשור בכל אלה, והמהווה את הבחלת שבשלהבה הבורעת של מפעלנו בארץ.

לכן אם שואלים מהן הבעיות הבטחון הבודעות שלנו כיום - כל מה שהזכרתי כלול בהן. כל עוד ממשיכים שכנינו לא בשלהם, והם אינם מקמצים בהודעות והכרזות על השמדה והתכוננות למלחמה - אזננו צריכה להיות כרויה לחיזוק מהמיד של כוחנו. אני מאמין, כי יום יבוא ויקום שלום והסכם, אבל כל עוד ממשיכות ההכרזות האלה, כל מכלול העניינים שהזכרתי מחייב קצב מהיר ונועז למען ביצועם. אנחנו זקוקים לצבא חזק ומאומן, אנחנו צריכים לציוד ונשק יעיל ומספיק. ליותר תעשייה, לפחות תלות באחרים במובן הכלכלי. תלות כלכלית, עם כל הרצון שלנו לעצמאות כלכלית, יכולה בבוא היום ללחוץ ולקצץ כנפיים. מבחינה זאת - הא בהא פליא - זוהי שרשרת שלמה. כיום, המלחמות הן טוטאליות. העם כולו משתתף בהן, רוצה או לא רוצה. וענייני הבטחון חורגים מחוץ למסגרת המצומצמת שלהם, ובהיותנו עם לא גדול במספר - המאמצים חייבים להיות מרוכזים".

לאחר הרהור קל ממשיך ראש הממשלה: "לפני שאחם ממשיכים לשאול, רצייתי להוסיף עוד דבר מה - בנוהג שבעולם, בעיות הבטחון מופיעות כאשר יש עם ומדינה, ישנה כלכלה וישנה חקלאות. אז צריך רק לדאוג לבטחונם. אצלנו צריך כאילו ליצור נושאים לבטחון, שיהיה מה לבטח, תוך כדי המאמצים להגברת הכוח הבטחוני עצמו. אם לא יהיה עם, כלכלה, אין מקום לבטחון. אם אין בטחון, ואין משק. וכך חוזר חלילה. חוליה בחוליה קשורים ומחווים השרשרת".

שאלה: האם אתה רואה בבטחון את בעייתה הבודעת ביותר של ישראל?

תשובה: "הטברתי בדברי כמה קשה להבדיל מה קודם למה. קשה לאמר איפה כאן הראשית ואיפה האחרית. אני מאמין, שבגמר העשור הזה נגיע לשלושה מיליון חושבים, ובעוד פחות מעשור נוסף נגיע לארבעה מיליון, ויחד עם זאת - עוד ערים, עוד תעשייה, עוד חקלאות. בד בבד עם כך, ידעו שכנינו שישנה זרוע מגובנת, שלא היחן להם לבצע את זממם.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 10 horizontal lines.

Second block of faint, illegible text, continuing from the first block. It consists of approximately 10 horizontal lines of text.

Third block of faint, illegible text, the final section on the page. It consists of approximately 10 horizontal lines of text.

נאמר, שבכל גרגיר חיים יש גם חופר וגם רוח. הייתי אומר, כי בכל גרגיר של חיינו ישנה איפה של בטחון והגנה, ואיפה של יתר הנושאים עליהם דיברתי.

מקומה להקופה ישנם כמובן שינויים. אחת שוקל את התפאים ומחליט לרכז מאמציך ולשים הצגש על חיזוק כלכלי. או על ביצור נוסף של הבטחון. לרוב, כאמור, הדברים משתלבים. ישוב בגליל למשל, או הנגב, הור גם כלכלה וגם בטחון.

לפעמים מוטב: "עשה שבתך חול". נדמה לי שזה הפסוק. (שולח מבט לעבר סיד אפלבאום, תלמיד ישיבה לשעבר, הנושא תפקיד מזכיר לעתונות וליחסי צבור. אפלבאום וסא"ל יצחק נסיהו, המזכיר הצבאי נעים מחליכות של ראש הממשלה, נכחו בשעה השיחה). אולם ישנן משימות, שאני יודע שיקחו הרבה שנים, ולכן צריך להתחיל בהן בעוד מועד. מטבע הדברים, שר כלכלה רואה בעיקר את ענייניו שלו. ארחיב מפעל זה או אחר ונזכח בחיי נצח כלכליים. אולי שר בטחון, שהוא רק שר בטחון, חייב לראות רק את הנושא עליו הוא מופקד. אבל מממשלה כולה, או בוועדה שרים, או במידה שמחרכות אחריות יוחר כוללת בידי ראש הממשלה ושר הבטחון, יש לשקול את כל השיקולים ולחיות בשלום עם כל הצרכים והמשימות הגדולות שהזכרתי.

הנה, למשל, דבר, שאולי לפמרי לא שגור בפיו של אדם, שתחפוס אוחו ברחוב: ענייני חינוך והשכלה. אם חגרד את השאלה, תראה שאם נוציא לדוגמא עוד 10 מיליון ל' נוספות לחינוך במשך 10 שנים, זה יהיה דבר חשוב גם לחנוך וגם לבטחון. אין סיכוי שנעלה במספר על שכנינו. לכן כל אדם ישראלי חייב להעלות פי כמה וכמה על האדם נו הצד שכנגד. למחות צריך שכל אחד מאחננו יהיה אדם שלם ברוחו, בחינוכו ובהשכלתו.

פן על כן ברוח זו, אני רואה בבעיית הבטחון את בעייתה החשובה ביותר של ישראל, כשדגש מיוחד מוטם בה, כמובן, על ביצור וחיזוק צה"ל!

המנהל הכללי של משרד ראש הממשלה, הדי קולק, נכנס לחדר, ומספר
לאשכול כי המדינאי האמריקאי אריק ג'ונסטון, בעל חכניה חלוקה המים הישראלית
ערבית נפטר בארה"ב.

אשכול מניד בראשו. "היה אדם הגון". קולק ואמלכאום יוצאים את
החדר לנסח מברק תנחומים. "נשוב לעניינינו" אומר אשכול.

שאלה: איך אתה רואה את כניסת צה"ל לעידן לוחמת העמיד?

אשכול: "איך ספק, שעיננו צריכה להיות מקווחה למחרת ולעומד
להתרחש בטוח זה. אנו מצויים על עירנו וחייבים לדאוג לעמידך ולא אוסיף
ואפרט.

בצד הערנות ההכרחית, מותר לנו גם לקוות, ולצפות, שאולי בעקבות
החתימה של איטור הניסויים הגרעיניים יתגברו השכל האנושי והמצפון, ואיש
יקרא לרעהו: הרף! יש לקוות שמרוץ הזיון הכללי יואט ויוקטן ואפשר יהיה
להחמיר יותר להבטחת קיום למיליארדים החיים בעולם".

שאלה: האם התגבשו אצלך, כשר בטחון, סדרי עדיפויות בפיתוח צה"ל?

תשובה: "נראה לי, שהצבא, במשך השנים האחרונות, קבע את סדר העדיפויות
הדרוש. הדגשים החזקים כבר מודגשים. ואין כל צורך לשנותם. אני מסופק אם ישנם
נביאים שיוכלו לאמר, מה יהיה בעתיד - אם חולייה מסוימת החלשה כיום, לא
היה יונית בעתיד. כאשר אני אומר חלשה, הרי זה רק ביחס לאחרות, הנמצאות
בעדיפות צבוחה יותר. לי עצמי יש החושה ונטיה לשים לב לחוליות הלשות."

שאלה: במה אתה רואה את חפיקיה של וועדת השרים לענייני בטחון?

תשובה: "הרבה תלוי בוועדה עצמה. היא יכולה להיות - אני נכון
לכך - זרוע של הממשלה, השוקדמת לדעת את הנעשה בדברים היסודיים בנושא
הבטחון ולתת עצה בשאלות כמו ביצור כוחו של צה"ל, בענייני ציוד וכדומה,
לפי מיטב הידיעה והנסיון שישנם אצל אנשים אלה. תינתן להם הזדמנות ללמוד
ענייניטגבחהאם לצורך יזמנו אנשי מקצוע לחוות דעתם."/.

שאלה: שמענו לאחרונה, על חילופי אגרות בין הנשיא קנדי לבינך.

האם אתה מרוצה מיחסי ישראל-ארה"ב בהקשר לאגרות אלה?

תשובה: "אנחנו מעוניינים ביחסי ידידות עם ארה"ב. גם מחוץ

שהמסטר בה, כמה והמרכז היהודי הגדול שבה, הם קרובים לנו. אנו נהנים במידה ידועה מאהדה בקרב העם והממשל האמריקניים. היחסים הם ידידותיים. וזה דבר מפורסט. אבל אין זאת אורמת, שבכל אנחנו באים על סיפוקנו. נדמה לנו, שהעולם המערבי בכלל וארה"ב בפרט היו יכולים עזור הרבה יותר בביזור בסחוננו. נראה לנו, שאילו המערב והמזרח א יחד היו ארוצים, היו יכולים להסיר מעלינו את האיום בהשמדה, ולשחרר אצלנו ואצל שכנינו פוטנציאל רב. אבל, כאמור, היחסים הם יחסי קרבה וידידות."

שאלה: האם אתה סבור שיש בעתיד נראה לעין סיכוי לשיפור יחסינו

עם בריה המועצות?

תשובה: "כחיק העמיד וודאי טמונות הרבה בשורות לאנושות, וגם לאיזור

לנו. אבל אם צשאלו היום, מחר - אתקשה לענות".

אנחנו: עם הופעת ספרו של דוד הכהן, מועסק שוב בציבור בשאלת

יחסינו עם סין והודו.

אשכול: "כן. עוד לא הספקתי לקורא את הספר. אבל אקרא אותו".

שאלה: מהם הסיכויים לשיפור היחסים עם שני עמים גדולים אלה?

תשובה: "אילו היה הדבר הלוי בנו - היו מזמן קיימים יחסי

ידידות אמת, דה-פאקטו ודה-יורה. מצידנו נעשו במשך השנים הרבה נסיונות לי עצמי היחה הזדמנות להיות בהודו בועידת הבנק העולמי לראוה את ראש הממשלה ההודי ושר האוצר שלה.

מחוך נימוקים שלהם לא נפתחה פריין הדרך. בחוך העם ההודי, בחוגים

רציניים לא מעטים של אנשי רוח ואינטליגנציה, ישנם כאלה שהיו הוצים לקבוע

יחסים תקינים עם ישראל, כיום לא ניחן הדבר, ולא באשמחנו, לפתח יחסים

./.

יותר הדוקים עם הודו ועם סין.

שאלה: בזמן הדיונים על כניסתנו לשוק האירופי הדגשנו את ההכרח שבצטרפוחנו לשוק. עכשיו פחתו מאד הסיכויים לכך. האם צודקים הכלכלנים, הטוענים שבלי השוק יחמיר מצבנו הכלכלי בצורה קיצונית?
ראש הממשלה ושר הבטחון חוזר ביעף לימי שר האוצר, דברים, אותם אמר בעבר, מקבלים עתה מימד נוסף.

הוא אמר בחקיפות: "לא שיניתי את דעתי על הערך המרכזי שיש ליחסים בינינו לבין השוק האירופי. ארצנו יכולה פחות מאחרות לחלוטם להיות אוטארקית. אין זאת אומרה, כמוכן - ואף פעם לא צריך אדם להגיד - שמלי השוק הכל אבוד. נאמר: גם אם מונחת חרב על צווארך - אל תתיאש. זהו מאבק מחמיר של עם על מעמדו.

אבל לא נוכל לחלוטם להקים רמה חים כזאת, שאנו מרשים לעצמנו ליהל עתה - עם נקופה בשוק האירופי. נצטרך לגלות בתוכנו כוחות יוחר חזקים, ליצור יוחר בזול, יוחר טוב, ולייצא למרות הכל".
קריאה ביניים: (בהדגשה) "אנחנו צריכים לשנן לעצמנו - אם החשובה חתיה "לא" נצטרך ליצור יוחר בזול.

שאלה: האם לא נוכל למצות פחרון חלקי בכך, שננסה להגדיל את הייצוא אל ארצות שמחוץ לשוק?
השובה: "אפשרויות אחרות, מחוץ לשוק? משהו יש באפריקה. מוחר לקוות גם לשוק בארצות המזרח. מעבר למה שקוראים "מסך הברזל". ויש שם שווקים גם כיום, אם כי לא גדולים.

אולי בעציד הוכל למכור יוחר גם לברה"ם ומי יודע - אולי גם לשכנינו הקרובים. הצלחנו בינתיים לפתח קשרים עם מדינות לא כל כך רחוקות אחרות. מעולם ולעום אין להגיד, אם לא זה, ואבדנו. העט צריך לגלות בתוכו יכולת רבה יוחר של היאבקות כלכלית. כשם שחדרה התודעה הכטחונית, כך צריקה להיות תודעה כלכלית בכל חומרתה".

אינטרמצו קצר בעניין הקרוב מאד לליבו של אשכול: האם אתה סבור שיש עתה סיכוי אמיתי לאיחוד הנועה הפועלים?

תשובה: "אני מאמין! זה הכל. ויותר מזה - אני רוצה להאמין".
כאן היינו צריכים בדרך הטבע לעבור לשאלות על היחסים הפנימיים
במפא"י ועל בעיותיה של הקואליציה. אולם הסכמנו עם ראש הממשלה מראש:
כבר דובר מספיק על נושאים אלה. מוטב שנדלב עליהם המעט.

* * *

כיצד מסכם אשכול את שבועות עבודתו הראשונים כראש הממשלה ושר
הבטחון? כיצד הוא רואה אותם בהשוואה לשנות עבודתו כשר האוצר?
בשאלה זו, מעדיף אשכול כדבריו, ש"אחרים יעשו את החשבון בשבילי".
הוא אמר רק זאת: "כל שר החבר בממשלה, חייב לראות עצמו אמנם כנושא באחריות
בכל העניינים אבל זה מובן, שמי שהוטלה עליו הדאגה הגדולה הזאת, ראשית
הממשלה, אחריותו כפולה ומכופלת".
שאלה: איזה ראש ממשלה בהיסטוריה אתה מעריך?
תשובה: "במלחמת האחרונה בהיסטוריה היה צ'רצ'יל, יותר אולי ממנהיגים
אחרים, האיש שזירז את מפלת הרייך השלישי. בנקודה זו נראה לי, שהוא הדמות
ההיסטורית הגדולה של התקופה. אינני רוצה להקטין בזה את הפקידים של אחרים,
אי אפשר לאמר שלולא איש זה או אחר הכל היה אבוד".
שאלה 4 מהי, לדעתך, הדרך לקבלת החלטה חשובה? כשאתה מתבודד עם עצמך?

בתוך צוות?

אשכול נזכר כוודאי בהחלטה על המיחות, פתרהר קמעה ועונה:
"תלוי מהן החלטות. כראש ממשלה ושר בטחון יש ימים, שאחז מחליט חריטר דברים,
חוך כדי כירור, או טיפול בעניינים. החלטות כאלה הן פועל-יוצא של נסיונו
ודרכו של אדם בעבר. פועל יוצא של הצטברות ידע, הבנה, יכולת, נסיון חיים. א
אולם אלו הן לא החלטות בדברים המכריעים.

בשאלות המכריעות, ההחלטה היא תוצאה של עבודה- מעבדה איטית יותר. שוב ראש ממשלה אינו עושה הכל בעצמו. הוא נשען על יועצים ואנשים שעושים חלקים שונים של המלאכה, במידה שהוא נהנה מאמונם והם מאמונו. אחד הדברים שיש לדעת הוא להיות בסביבתם (בלשון אחרים להקיף את עצמך) של אנשים, היודעים את המלאכה.

אבל מביע רגע לאחר התייעצויות, שאדם צריך להתבודד כדי לקבל את ההחלטה הסופית. ואז נראה לי, שנחוץ לו רגע של שקט, וזה יכול להימשך שעה, יום ולילות ארוכים. אבל יקרה שצריך (אשכול מטיח אגרופו של מסענה הספה) לקבל גם החלטה חמורה וחשובה במהירות. שאלה: לצערי הרב אינני מספיק הרבה. אני עדיין מקווה שאחפנה יותר. בינתיים, בחקופה הראשונה, הרצון לדעת ולקרוא חומר רב, לרדה לעומקם של ענייני מחקדיים החדשים לוקח זמן רב. אין לי עדיין סופי שבוע ארוכים - אבל מה ושם אני מנסה לקרוא".

שאלה: מה לשמל, אם פוחר לשאול? אשכול מושך בכתפיו. "חחחלא" הוא אומר, "גם ספרות יפה. זה עוזר לצאת מהעניינים, שמעסיקים אותך עלל הימים. זה, מלבד נושאים שמחייבים אותך החנאים לקרוא - פרוז ספרו של דנטה אליגיירי על המונארכיה, ספרו של אריכא יום ולילה טרקי חנ"כ (החנ"כ נראה על שולחנו) ספר על המגילות הגנוזות וכדומה".

שאלה: וספרות מודרנית? תשרבה: (בחיוך) אני פוחד להסתבך בחשובה על שאלה זו. שאלה: אחה מוצא זמן לתחביבים? תשרבה: "תמיד מוכרחים לשאול אוחו דבר. כולם שואלים על תחביבים. לא אין לי דבר כזה. אין לי".

ניסינו לחדור חדירה קצרה אל החומי העמיד. אנחנו מאחלים

לך, מר אשכול, אמרנו, שנים ארוכות, בתפקידך. כיצד אתה מחאר לעצמך את ישראל בעוד 10 שנים, למשל, אם יתמלאו משאלותיך ויוגשמו חכמותיך?
החמונה, כך מסתבר, בהירה במוחו של אשכול. והוא מצייר את פרטיה אחת לאחת:

"הייתי רוצה לראות את ישראל לפחות עמוק במיליון הרביעי באוכלוסייה בודאי שהייתי רוצה לראותה ביחסים הקינים עם שכניה, שיגיעו למסקנה, כי ישראל היא עובדה קיימת וחוסין להיות כך.

הייתי רוצה שנציע לכך שההבדלים בין השכבות השונות -

כלכליים, ולכן גם הינוכיים וחברתיים - יצומצמו צמצום רב. זהו החליף אפילו אלא של דור אחד. ואני לא מדבר עתה על עשירים ולא-עשירים, אלא על צמצום ההבדלים בעם כולו. אני מהכוון להחזרה עם ישי לו הינוך. מותר לומר עם מחונך. מחונך במידותיו.

הייתי רוצה ישראל תעורר רצון לעליה מארצות הברחה, מהן

יביאו העולים ידע, השכלה ואמצעים.

אני רוצה שנציע לכך, ששטמה הארץ בגליל בדרום ובנגב, לפחות חלק

מהשטמה הזאת, תנוצח.

אני רוצה לקוות, שבעשור אזה נציע ליכולת החפלה מי ים, כי בזה

חלוי הרבה מעמידה וחברותה של הארץ - הכלכלי והרוחני.

הכרת פניו של ראש הממשלה ושר הבטחון ענחה בו, שלא סיים את מניין

שאיפותיו.

"טוב", הוא אומר בהיוך אשכולי ובפריסת זרועות אופיינית,

"במשך הזמן אוכל להוסיף. אם במשך עשר שנים נשיב את המטרות האלה - דיינו

בינתיים - אני רוצה לראות את עצמנו מבוזרים בכוחנו הבטחוני והפנימי -

כדי שנוכל להמשיך במפעלנו בשקט ובבטחון".